

**เศรษฐกิจพอเพียง : ขุมทองในพระมหาชนก**  
**The Sufficiency Economy : The hole gold in Story of Mahajanaka**

ส่งสุข ภาแก้ว  
อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์เลย

**บทคัดย่อ**

บทความนี้มีเป้าหมายอยู่ที่การวิเคราะห์เรื่องราวในพระมหาชนกชาดก เพื่อค้นหาวิถีคิด หลักการ แนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ในการวิเคราะห์นั้นใช้หลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี รวมถึงความรู้และคุณธรรม เป็นกรอบในการวิเคราะห์และตีความหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระมหาชนก

ผลการศึกษาพบว่าพระมหาชนกมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแทรกอยู่ เพราะได้เสนอวิถีคิด และแนวทางในการดำเนินชีวิตของบุคคลและขององค์กร โดยยึด “ธรรม” อันหมายถึงสัจธรรมและจริยธรรมทางพุทธศาสนาเป็นฐานคิด และวางเป้าหมายไว้ที่ความสุขและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คาดว่าจะช่วยเปิดพื้นที่และปลูกฝังวิถีคิดตามหลักปรัชญาแห่งเศรษฐกิจพอเพียงให้ได้ กลับมาสร้างพลังอีกครั้งและมีบทบาทในการดำเนินชีวิตของคนไทยในปัจจุบันมากขึ้น จนกลายเป็นวัฒนธรรม อันหมายถึงเป็นวิถีชีวิต มิใช่เป็นเพียงกระแสที่ผ่านมาชั่วคราวแล้วผ่านไป

**คำสำคัญ : เศรษฐกิจพอเพียง, ขุมทอง, พระมหาชนก**

**Abstract**

This article is aimed at analyzing the public in this fable. How to find the way of life of human beings. In the analysis that the main reason for limiting the immunity of the body as well. Including knowledge and virtue A framework for the analysis and interpretation of the philosophy of sufficiency economy MAHAJANAKA.

The study found that the public has a core philosophy inserted. Because the proposed method And ways of life of individuals and organizations based on "fairness" means truth and ethics in Buddhism is the idea. And targeted the happiness and quality of life of human beings.

This study is expected to help open up the areas and restore method is based on the philosophy of sufficiency economy to come back again and create a powerful role in the lives of people in Thailand, more into the culture. It refers to a way of life It is not just the last moment and gone.

**Keywords : economy, sufficient, goldmine, mahajanaka**

**บทนำ**

ปัจจุบัน คงมีคนไทยส่วนน้อยที่ไม่เคยได้ยินคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” แต่ปัญหาคือส่วนใหญ่ได้ยินแต่มีได้นำพา อาจเนื่องมาจากเศรษฐกิจพอเพียงมีความลุ่มลึกเป็นนามธรรม จึงเข้าใจไม่ถึงแก่น เลยคิดไปว่าถ้าใช้ชีวิตพอเพียงแล้วต้องทำนา ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นงานสกปรก เหนื่อย ทุกข์ยาก ฉะนั้นจึงไม่สนใจ ขณะที่อีกส่วนหนึ่งรู้จักแต่ไม่เข้าใจ ดังปรากฏในงานวิจัยของสมนึก ชัชวาลย์ และคณะ (๒๕๕๒: ๘๓) ที่พบว่าความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างเรื่อง “การมีภูมิคุ้มกัน (self-immunity)” มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ ๖๕ ซึ่งเป็นความเข้าใจต่ำที่สุดกว่าองค์ประกอบอื่น นอกจากนี้ยังพบว่าชาวบ้านมีความเข้าใจผิดในเรื่องการกักเงิน คือ ส่วนใหญ่มองว่าไม่ใช่แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (สมนึก, ๒๕๕๒: ๑๒๑) แต่ความจริงการกักเงินนั้นทำได้ เช่น การทำธุรกิจ ถ้าเงินลงทุนไม่พอก็กู้ยืม

มาลงทุนได้ แต่ต้องยึดหลักความพอเพียง คือ คุ้มค่าความจำเป็นเพื่อการลงทุนในจำนวนที่พอเหมาะ ไม่กู้เกินตัวและเกินความสามารถที่จะใช้คืน ทั้งนี้ต้องมีความรู้และคุณธรรมกำกับ

ความคิดที่ว่าถ้ายึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงแล้วกู้ยืมเงินไม่ได้และไม่รวย ได้ปิดกั้นคนในระบบเศรษฐกิจแบบตลาดไม่ให้ยอมรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะระบบเศรษฐกิจแบบตลาดให้คุณค่าว่าความรวยคือความดี จึงมองว่าเงินมีอำนาจดุจพระเจ้าและชูลัทธิบริโภคนิยมเป็นอุดมการณ์สำคัญ คนจึงอยากรวยมากๆ รวยเร็วๆ จึงกลัวว่าถ้า “พอเพียง” แล้วจะไม่รวย ถ้าไม่รวยก็จะไม่มีความสุข เพราะมีค่านิยมว่าทุกอย่าง รวมทั้งความสุข ต้องใช้เงินซื้อ ท่านพุทธทาสภิกขุแห่งสวนโมกขพลาราม เคยกล่าวว่า คนเดี๋ยวนี้ “...ถูกครอบงำด้วยความนิยมทางวัตถุแบบตะวันตกมากเกินไป จนไม่มีศาสนาเหลือแม้แต่ในวัดในวา” (ฉัตรทิพย์, ๒๕๔๐: ๒๓๖) เมื่อทำบุญแล้วก็มักอธิษฐานขอให้ถูกหวยร่ำรวยเงินทอง

ความไม่เข้าใจแก่นของของความพอเพียง บางคนจึงฟันธงว่าเป็นเพียงอุดมคติเป็นเรื่องเล่าแนว โรแมนติกที่ถูกใจกลุ่มที่เรียกร้องหาคืนวันเก่าๆแต่ไม่รู้ว่าเกิดขึ้นจริงบ้างก็พูดและทำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เพียงเพื่อให้เข้ากระแสแลดูมีความจงรักภักดี แต่นั่นเป็นเพียงวิธีคิด วิธีปฏิบัติ ค่านิยม และทัศนคติแบบเดิมๆ เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นเพียงกระแสแฟชั่น ที่ร้ายแรงที่สุดคือการอ้างชื่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองและพวกพ้อง

กรอบแนวคิดที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์บทพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” ครั้งนี้ ผู้เขียนใช้หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ หลักสามห่วงสองเงื่อนไขซึ่งเป็นแนวการดำเนินชีวิตที่จริงแท้ที่สุด กรอบแนวคิดของหลักปรัชญามุ่งเน้นความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา อันมีคุณลักษณะที่สำคัญคือสามารถประยุกต์ใช้ในทุกระดับ ความพอเพียงประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ภายใต้เงื่อนไขของการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมที่ต้องอาศัยเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม โดยได้ผสมผสานเชื่อมโยง เข้ากับ บทพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” ซึ่งเป็นเรื่องราวในมหาชาดกที่มีการแปลและแก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาบางตอนให้เหมาะสมสอดคล้องกับยุคสมัยเพื่อเพิ่มอรรถรสและความสนุกสนานแก่ผู้อ่าน ข้อคิดจากพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” และหลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่ได้พระราชทานไว้เพื่อให้ยึดมั่นในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับผู้บริหารลงมา อย่าให้แนวการพัฒนาเศรษฐกิจระดับประเทศและระดับรากหญ้าสวนทางกับแนวพระราชดำริเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตอนท้ายของเรื่อง ได้มุ่งเน้นให้เป็นคำตอบของการปลุกจิตสำนึกประชาชนซึ่งยังว่ายวนอยู่ใน “โมหะภูมิ” มี “อวิชชา” เป็นสิ่งนำทางสู่ความเสื่อม เพราะ “อวิชชา” ยังครอบงำบางหมู่ชน ทำให้การพัฒนาตนเอง สังคมและประเทศชาติดำเนินไปด้วยความยากลำบากเต็มไปด้วยอุปสรรคนานัปการ ดังนั้น หากพิเคราะห์กันอย่างถ่องแท้จะเห็นได้ว่าในแก่นแท้ตอนท้ายของเรื่อง พระองค์ได้แทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเอาไว้อย่างกลมกลืนและแยบยลเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจการเมือง การปกครองในระดับประเทศและเกิด “ประโยชน์สุข” แก่ประชาชนอย่างแท้จริง หากทุกคนเข้าใจกรอบแนวคิดและค่านิยมของหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแจ่มชัดแล้ว ก็จะง่ายในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวปฏิบัติและจะนำไปสู่ผลคือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

บทความนี้ผู้เขียนหวังว่าจะมีส่วนช่วยสร้างความเข้าใจ เผยแพร่ ขับเคลื่อนความพอเพียงโดยใช้วิธีเชื่อมโยงเข้ากับวิถีชีวิตของเกษตรกรซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ ซึ่งผู้เขียนมุ่งความสนใจไปที่ “พระมหาชนก” หรือมหาชาดก เพราะเท่าที่ศึกษามาพอสมควรประกอบกับผู้เขียนเองได้ประยุกต์รูปแบบจากร้อยแก้วเป็นบทร้อยกรองตลอดเรื่อง เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชประสงค์ของพระองค์ท่านที่แน่วแน่ในการปลุกฟื้นจิตสำนึกและสร้างแรงบันดาลใจแก่เกษตรกรไทยภายใต้วิถี “ความพอเพียง” ซึ่งเปรียบได้กับ “ชุมทองในพระมหาชนก” นั่นเอง

### ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (the Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ พระราชทานแก่พสกนิกรเพื่อเป็นหลักการ แนวทาง วิธีคิด วิธีประพฤติปฏิบัติตนเพื่อความสุขและการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ภายใต้ หลักของ “ความพอเพียง” ไว้คือต้องมี “สามห่วง สองเงื่อนไข” ทรงนิยาม “สามห่วง” ไว้ว่า

“ห้วงที่หนึ่ง ต้องมีความพอประมาณ ห้วงที่สองต้องมีเหตุผล และห้วงที่สามต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ทั้งนี้จะต้องอาศัย อีกสองเงื่อนไขควบคู่กันไป คือเงื่อนไขความรู้ เช่น รอบรู้ในการวางแผนรวมถึงการดำเนินงานทุกขั้นตอน และเงื่อนไขด้านคุณธรรม หมายถึงให้มีสำนึกในคุณธรรม ...เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง.....” (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, ๒๕๔๖: ๒๖-๒๗)

หัวใจสำคัญของความพอเพียงคือการคิดการปฏิบัติให้ถูกให้ดี ซึ่งการคิดการปฏิบัติ “ให้ถูกให้ดี” นี้หมายถึง “การคิดและปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการ หลักวิชา หลักเหตุผล และหลักสุจริตธรรม” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๓๓)

เงื่อนไขการคิดการปฏิบัติ “ให้ถูก” ต้องมีความรู้ในทฤษฎี ในหลักวิชา ในหลักการและขั้นตอนปฏิบัติ สามารถปฏิบัติได้จริงตามความรู้ อีกทั้งต้องมีสติรู้คิด มีปัญญาเห็นสังขธรรม เข้าใจความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการงานที่ทำ ส่วนการคิดการปฏิบัติ “ให้ดี” ต้องมีคุณธรรม คือ “การรักษาความสัจ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม...การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดีนั้น...การอดทนอดกลั้นและอดออม...การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง” (พระราชดำรัสในพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ๕ เมษายน ๒๕๒๕)

สรุปได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียง คือ วิธีคิด แนวทาง หลักการคิดการปฏิบัติในทุกเรื่องของทุกคนให้ถูกให้ดี เป็นการทำ “เหตุดี” เพื่อนำไปสู่ “ผลดี” ซึ่งผลดีได้แก่ ความมีประสิทธิผล มีประโยชน์ มีความสุข ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงอธิบายไว้ว่า

“เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ขออย่าว่าเป็นทั้งเศรษฐกิจ หรือความประพฤติกทำอะไรเพื่อให้เกิดผล โดยมีเหตุและผล คือผลมันมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุที่ดี ถ้าคิดให้ดี ให้ผลที่ออกมา คือสิ่งที่ติดตาม เหตุที่ดี การกระทำก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดีแปลว่ามีประสิทธิผล ดีแปลว่ามีประโยชน์ ดีแปลว่าทำให้มีความสุข” (พระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๔๓)

ทั้งนี้ การทำหรือการสร้าง “เหตุดี” เพื่อจะให้เกิด “ผลดี” ตามมา คือการทำตามหลัก ๓ ห่วง ภายใต้การกำกับของ ๒ เงื่อนไข คือ ความรู้และคุณธรรม ซึ่งหลัก ๓ ห่วง ประกอบด้วย

๑. ความพอประมาณ คือ การคิด พูด ทำที่พอดีกับตน กับสถานการณ์ ไม่มากหรือน้อยเกินไป ไม่บีบคั้นเคร่งครัดหรือละเลยหย่อนยานเกินไป จนกระทั่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทั้งตนเองและคนอื่น ทั้งยังต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงตามธรรมชาติ เหมาะกับกาละ เทศะและเหตุการณ์

๒. ความมีเหตุผล คือ ความมีระเบียบในการคิด มองเห็นลำดับขั้นตอน เห็นความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของงานที่ทำ สามารถคาดการณ์ได้ว่าเมื่อทำเหตุอย่างนี้แล้วจะเกิดผลอะไรขึ้น ในทางกลับกัน เมื่อเห็นผลบางอย่างเกิดขึ้นก็สามารถสืบสาวย้อนกลับไประบุเหตุที่ทำให้เกิดได้

๓. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ มี “ทุน” ที่ดี จึงมีความ “พร้อม” รับทุกสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น ผู้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีย่อมเข้าใจว่าทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงเสมอ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีมีหลายด้าน ได้แก่ ด้านวัตถุ เช่น สุขภาพดี ไม่มีโรคภัย มีข้าวกิน มีงานทำ มีเงินใช้ ไม่มีหนี้สิน ด้านสังคม เช่น มีคู่ชีวิตที่ดี ลูกหลานดีญาติมิตรดี ชุมชนเข้มแข็ง สังคมปลอดภัยจากอบายมุข ด้านวัฒนธรรม เช่น มีวิถีชีวิตตามแนวพุทธศาสนาแบบวิถีไทย และด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ดังนั้น ผู้เขียนจะใช้หลักการทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นกรอบในการวิเคราะห์เนื้อหาบางตอนในพระมหาชนก เพื่อชี้ให้เห็นถึงวิธีคิด แนวทาง หลักการคิดการปฏิบัติที่มีลักษณะ “ความพอเพียง”

### ความสำคัญของพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก”

“พระมหาชนก” “The Story of Mahajanaka.” เป็นงานพระราชนิพนธ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงแปลเป็นภาษาอังกฤษ ตรงจากมหาชนกชาดก ในพระไตรปิฎก มีการปรับแต่งตัดแปลงเล็กน้อย เพื่อให้เข้าใจง่าย และสอดคล้องกับยุคสมัยและปัญหาโลกปัจจุบัน เป็นหนังสือที่ทรงพระพระราชนิพนธ์ทั้ง

ภาษาอังกฤษและภาษาไทย มีฉบับพิเศษพิมพ์ทั้งสองภาษาโดยสำนักพิมพ์อมรินทร์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ หลังจากการพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๓๙ นับเป็นหนังสือที่สวยงามที่สุดในประวัติศาสตร์การพิมพ์ ด้วยภาพเขียนประกอบโดยจิตรกรที่มีชื่อเสียงที่สุดของประเทศไทย ๑๐ คน รวม ๓๗ ภาพและภาพนามนิเมชลพยาภรณ์อากาศอันเป็นภาพฝีพระหัตถ์จากคอมพิวเตอร์ของพระองค์

เรื่อง พระมหากษัตริย์ เป็นชาดกโบราณในคัมภีร์ศาสนาพุทธ เมื่อทรงนำมานำเสนอใหม่ในโลกยุคโลกาภิวัตน์จึงประจักษ์ในพระอัจฉริยภาพของพระองค์ ในฉบับภาษาอังกฤษ สำนักภาษาอังกฤษแบบยุคกลาง หรือ Middle English ดังที่ J.R.R. Tolkien ใช้ใน The Lord of the Rings จึงปรากฏใน เรื่อง พระมหากษัตริย์ แต่ก็ไม่มากนักถึงกับอ่านยาก เพราะมีสำนวนภาษาสมัยใหม่ที่ออกจะสนุกสนาน พร้อมด้วยคำภาษาสันสกฤตโบราณเขียนด้วยตัวอักษรเทวนาครีของอินเดีย สอดแทรกผสมผสานวิทยาการสมัยใหม่ ความเป็นไทย และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหากษัตริย์ เป็นหนังสือ ที่มีลักษณะเด่นที่เน้นให้เห็นคุณค่าอันสูงยิ่งขนาดกำลังเหมาะแก่การอ่าน เป็นพระราชนิพนธ์ ๒ ภาษา คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ กำกับด้วยอักษรเทวนาครีในภาษาบาลีทุกคาถา แทรกบทเรียนแง่คิดเพิ่มพูนขึ้นทุกครั้งที่อ่านงานวรรณกรรมชิ้นนี้จึงเปรียบเสมือนเพชรที่เจียรไนด้วยช่างฝีมือประณีตสูง คุณค่าแต่ละเหลี่ยมแต่ละมุมล้วนดึงดูดให้ใจหยุดคิด พินิจพิจารณา นักพัฒนาก็ได้แง่คิดมุมมอง ในวิถีทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน นักภาษาศาสตร์ก็จะได้เห็นความไพเราะงดงามของภาษาและการเปรียบเทียบระหว่างภาษาไทยกับภาษาอังกฤษผู้รู้ทางด้านศาสนาก็จะได้แง่คิด ทั้งในจารีตของการสืบทอดพระศาสนาเป็นลายลักษณ์อักษรและความลุ่มลึกของปรัชญาชีวิตที่เป็นพุทธปรัชญา ผู้ที่เป็นครูก็จะเห็นแง่มุมมากมายในการสั่งสอน เรียนรู้และอบรมบ่มนิสัยเยาวชนของเราชัดเจน อีกทั้งใช้เป็นตำราเรียนภาษาก็ได้ และทำให้ผลงานของพระองค์สามารถเผยแพร่ไปได้ทั่วโลกทรงเป็นนักเขียนที่โลกจะรู้จักผลงานพระราชนิพนธ์ของพระองค์ท่านจะเป็นประโยชน์ยิ่งแก่การสร้างความสุขความเจริญรุ่งเรืองที่ยั่งยืนให้แก่ชาวโลกสืบไป อานันท์ ปันยารชุน (๒๕๔๒ : ๒) สอดคล้องกับสันติ จิตระจินดา (๒๕๔๒ : ก) กล่าวไว้ในการอบรมครูในโครงการ นาฏการศึกษาพระมหากษัตริย์เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ที่จังหวัดขอนแก่นว่า พระเจ้าอยู่หัวทรงมีสายพระเนตรกว้างไกล ถึงปัญหาในระบบราชการระบบการศึกษา และระบบศรัทธาในสังคมไทยที่จะต้องมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงพระองค์ทรงริเริ่มต้นที่การนำเสนอวิธีะบารมี หรือความเพียร เพราะทรงเห็นว่าสิ่งที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในยุคปัจจุบัน ปัจจัยภายในที่ทำให้พระราชนิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่า ได้แก่ประเด็นแฝง ๒ ประการ คือ พระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาและ พระราชปณิธาน ในด้านการพัฒนาสังคม ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อการแก้ปัญหาสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่ปรากฏเห็นได้อย่างชัดแจ้งและเป็นลักษณะเด่นของพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหากษัตริย์ นอกจากนั้นยังพบว่าพระมหากษัตริย์ยังสะท้อนมุมมองด้านคุณธรรม ศิลปะ ภาษา ภาษิต ปรัชญา ความรู้ ศาสนธรรมวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ไว้ที่น่าสนใจ

### ความโดยย่อ “พระมหากษัตริย์”

พระมหากษัตริย์ผู้ครองราชย์อยู่ยงนครมิลินา เมืองหลวงแห่งแคว้นนิเทหะ ทรงมีพระราชโอรสสองพระองค์ คือ พระอริสฐาน และพระโปลชนก หลังจากพระราชบิดาสวรรคต พระอริสฐานก็ขึ้นเป็นมหาอุปราชา ก็เสด็จขึ้นครองราชย์และแต่งตั้งพระโปลชนก ผู้นุชชาขึ้นเป็นมหาอุปราชาแทน

ในเวลาต่อมาได้มีเหล่าอำมาตย์ผู้ทุจริตบางคนออกอุบายให้พระอริสฐานเกิดความระแวงพระอนุชา โดยพากันพดพิทุลา พระโปลชนกกำลังวางแผนคิดการเป็นขบถ พระราชาทรงหลงเชื่ออำมาตย์เหล่านั้น จึงทรงให้ราชมัลลจับกุมพระโปลชนกไปขังไว้ ทว่าด้วยบุญบารมีของพระโปลชนก พระองค์จึงสามารถหลบออกจากที่คุมขัง และเสด็จหนีไปยังชายแดนได้

ครั้นเมื่อไปถึง ก็มีบรรดาราษฎรผู้ซึ่งรักภักดีต่อพระองค์พากันมาเข้าเป็นพวกด้วยเป็นอันมาก และเมื่อถึงกาลที่เอื้ออำนวย พระโปลชนกก็ทรงตัดสินใจพระทัยยกกองทัพไปยังนครมิลินา ครั้นเมื่อทัพของพระองค์ไปถึง

บรรดาทหารรักษาเมืองจำนวนมากได้พากันแปรพักตร์ มาเข้ากับพระโพลชนกเนื่องจากเห็นใจที่พระโพลชนกถูกจับไปขังไว้โดยไม่ยุติธรรม

เมื่อพระอริราชชนกทรงทราบว่าพระอนุชายกทัพมาชิงราชสมบัติ และได้มีเหล่าไพร่พลจำนวนมากไปเข้าด้วย พระองค์ตรัสสั่งพระมเหสี ซึ่งกำลังทรงครรภ์แก่ ให้ทรงหลบหนีเอาตัวรอด ส่วนพระองค์เองทรงยกทัพออกทำสงครามกับพระอนุชาจนสิ้นพระชนม์ในสนามรบ พระโพลชนกจึงทรงได้เป็นกษัตริย์ ครองนครมิลิลาสืบต่อมา

ฝ่ายพระมเหสีของพระอริราชชนกได้เสด็จหนีไปยังเมือง กาลจัมปาเกะ โดยระหว่างทางพระอินทร์เสด็จลงมาช่วย โดยทรงแปลงกายเป็นชายชราขับเกวียนพาพระนางเสด็จไปถึงยังเมืองนั้น และให้พระนางนั่งพักอยู่ในศาลาแห่งหนึ่งในเมือง บังเอิญอุทิจจพราหมณ์มหาศาลเดินผ่านมา เกิดความเอ็นดูสงสาร จึงรับพระนางไปอยู่ด้วย และอุปการะเลี้ยงดูจนเป็นน้องสาว ไม่นานนัก พระมเหสีของพระเจ้าอริราชชนกก็ประสูติพระโอรส ทรงตั้งพระนามว่า มหาชนกกุมาร ตามพระนามของพระอัยกา

วันหนึ่ง มหาชนกกุมารได้ชกต่อยกับเพื่อนเนื่องจากถูกล้อเลียนว่าเป็นลูกไม่มีพ่อ มหาชนกกุมารพยายามถามความจริง พระมารดาจึงตรัสเล่าเรื่องทั้งหมดให้ทราบ พระองค์จึงตั้งพระทัยว่า เมื่อเติบโตใหญ่ก็จะเสด็จไปเอาราชสมบัติเมืองมิลิลากลับคืนมา

ครั้นเมื่อพระมหาชนกumar เจริญวัยเติบโตใหญ่ พระองค์ก็ตรัสแก่พระมารดาว่าจะไปลองเรือสู่ดินแดนสุวรรณภูมิเพื่อทำการค้าสะสมทุนรอน และกำลังคนเพื่อชิงเอาราชสมบัตินครมิลิลากลับคืน พระมารดาจึงทรงนำเอาทรัพย์สินมีค่ามาจากมิลิลา ๓ สิ่ง คือ แก้วมณี แก้วมุกดา และแก้ววิเชียร เพื่อเป็นทุนลองเรือไปค้าขายที่สุวรรณภูมิ

ในระหว่างทางเกิดพายุใหญ่ โหมกระหน่ำอย่างรุนแรงจนเรือจะล่ม บรรดาลูกเรือต่างหวาดกลัว และร้องคร่ำครวญหนีตายจนเกิดโกลาหล ฝ่ายมหาชนกumar นั้น เมื่อทรงทราบว่าเรือจะจมแน่แล้ว ก็เสวยอาหารจนอิ่มหนำ จากนั้นทรงนำผ้ามาชุบน้ำมันจนชุ่ม แล้วนุ่งผ้านั้นอย่างแน่นหนา ครั้นเมื่อเรือจมลง เหล่าพ่อค้าและกล้าสี่เรือทั้งปวงก็จมน้ำกลายเป็นอาหารของปลาและเต่า ส่วนพระมหาชนกทรงแหวกว่าย อยู่ในทะเลถึง ๗ วัน ๗ คืน

นางมณีเมขลา เทพธิดาผู้รักขามหาสมุทร เห็นพระมหาชนก ว่ายน้ำอยู่เช่นนั้น จึงสนทนาแลกเปลี่ยนกัน จนนางมณีเมขลาเข้าใจในปรัชญาของการบำเพ็ญวิริยะบารมี นางมณีเมขลาจึงช่วยอุ้มพามหาชนกumar ไปจนถึงฝั่งเมืองมิลิลาแล้ววางพระองค์ไว้บนแท่นหินในอุทยาน

ยามนั้นทันครมิลิลา ฝ่ายพระเจ้าโพลชนกทรงประจวบหนีก พระองค์ก็ไม่มีพระโอรส มีแต่พระธิดาพระนามว่า สิวลี พระโพลชนกทรงรู้ว่าพระองค์ใกล้สิ้นพระชนม์แล้ว จึงตรัสสั่งอมาตย์ว่า ผู้ใดสามารถไขปริศนาขุมทรัพย์ได้ก็ยกบ้านเมืองให้แก่ผู้นั้น ในที่สุด หลังจากพระโพลชนกสิ้นพระชนม์ลง บรรดาเสนาข้าราชบริพารจึงตั้งพิธีเสวยราชรถ

ราชรถได้มาหยุดอยู่หน้าลานแท่นหินที่พระมหาชนกumar ทรงประทับอยู่พระองค์ทรงไขปริศนาได้ทั้งหมด ผู้คนจึงพากันสรรเสริญปัญญาของพระมหาชนก ก่อนจะอัญเชิญพระองค์อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงสิวลี และขึ้นครองราชสมบัติแคว้นวิเทหะ พระมหาชนกทรงครองราชย์ด้วยความผาสุกมาโดยตลอด ด้วยทรงอยู่ในทศพิธราชธรรม ต่อมาพระนางสิวลีประสูติพระโอรส ทรงนามว่า ทีฆากุมาร ครั้นเมื่อเจริญวัยขึ้น พระบิดาทรงโปรดให้ดำรงตำแหน่งมหาอุปราช

อยู่มาวันหนึ่ง พระราชามหาชนกได้เสด็จอุทยานทอดพระเนตร เห็นมะม่วงต้นหนึ่งมีผล ต้นหนึ่งไม่มีผล โดยต้นที่มีผลนั้น ผลมีรสชาติดูอร่อย พระองค์ได้ทรงชิมและตรัสชม ทั้งทรงตั้งใจว่าจะกลับมาเสวยอีกครั้งในยามเย็น ทว่าเมื่อทรงออกจากพระราชอุทยานไปแล้ว มะม่วงต้นที่มีผลรสชาติดีก็เสียหายจนหมดเพราะผู้คนพากันมาโค่นเพื่อเอาผลมะม่วง ส่วนต้นที่ไม่มีผลยังอยู่รอดได้

เมื่อพระมหาชนกทรงทราบเรื่อง จึงทรงคิดว่า ราชสมบัติ ก็เปรียบเหมือนต้นไม้มีผลที่อาจถูกทำลาย แม้จะไม่ถูกทำลายก็ต้องคอยระมัดระวังรักษา ให้เกิดความกังวล พระองค์ประสงค์จะทำตนเป็นผู้ไม่มีกังวลเหมือนต้นไม้ไม่มีผล แต่ก็ไม่ทรงทำเช่นนั้นเพราะคิดว่าเป็นหน้าที่ของพระราชชาติที่จะทำให้สังคมอยู่รอดพ้นก่อน ทั้งนี้เนื่องด้วยเพราะผู้คนในสังคมยังขาดสติปัญญาเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ดุจดั่งผู้ที่ทำลายต้นมะม่วงเพียงเพราะต้องการผลมะม่วงโดยไม่คิดเก็บไว้กินในวันหน้า

พระมหากษัตริย์ทรงคิดตั้งนั้นแล้ว จึงให้ผู้รู้วิชามาทำนุบำรุงต้นมะม่วงและขยายพันธุ์ด้วยหลักวิชาการทางการเกษตร และจัดตั้งสถานศึกษาชื่อ ปุทธะเลียมหาวิทยาลัย เพื่อสร้างผู้คนให้เป็นคนดีมีสติปัญญา เพื่อสังคมจะได้เจริญรุ่งเรืองและดำรงอยู่อย่างผาสุกสืบไป

#### หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “ชุมทอง” ที่พบในพระมหากษัตริย์

จากการศึกษาวิเคราะห์ “พระมหากษัตริย์” พบว่ามีความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เนื่องจาก มหาชนกเป็นบพพระราชนิพนธ์ในพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวกันโดยทรงเป็นผู้ดำริและมีพระปรีชาญาณด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งสองเรื่องมีความสอดคล้องกันในหลายด้าน แม้จะมีรูปแบบการนำเสนอที่แตกต่าง แต่ทว่าเป็นเรื่องราวที่ดำเนินตามหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา ปรัชญาชีวิตเป็นแนวคิด หลักการที่คล้ายคลึงกัน มีแนวทางการประพฤติปฏิบัติของบุคคลในการดำเนินชีวิต โดยมี “ธรรม” คือความเป็นจริงตามธรรมชาติและหลักคุณธรรมจริยธรรมทางพุทธศาสนาเป็นฐานคิด และถือว่าเป็นการสร้าง “เหตุดี” เพื่อนำไปสู่เป้าหมายคือ “ผลดี” ทั้งนี้ หากทุกคนพิจารณา พระมหากษัตริย์โดยถี่ถ้วนแล้วก็จะสามารถ ค้นพบแนวความคิดซึ่งเป็นปรัชญาชีวิตที่แฝงอยู่ในทุกอณูของพระราชนิพนธ์นี้ เสมือนว่าพระมหากษัตริย์ได้ให้ลายแทงหลุมสมบัติไว้ภายใต้ปรีชาที่แสนง่าย อยู่ที่ว่าใครจะมีความพยายามและลงมือค้นหา “ชุมทอง” พร้อมเก็บสะสมไว้เป็นสมบัติได้มากน้อยกว่ากัน

#### ความพอเพียง : ต้องมีความ “พอดี พอประมาณ มีภูมิคุ้มกันที่ดี”

เมื่อมอง “พระมหากษัตริย์” ผ่านกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทำให้เห็นสภาพสังคม วิถีชีวิต แนวคิดและภูมิปัญญาของผู้คนในเมืองมิถิลาในเวลานั้นจะเห็นได้ว่าไม่มีความ “พอเพียง” คือไม่ “พอดี” ไม่ “พอประมาณ” ดังสะท้อนในตอนที่ว่า

เข้าวันหนึ่ง พระเสด็จ อุทยาน  
ผลตกดี มีมากมาย อยู่ท้ายวัง  
มหาชนพอพระทัยในรสชาติ  
“จึงย้อนมาอุทยานหวังได้ยล  
โค่นมะม่วง ล้มทลาย เสียตายนัก  
เห็นแก่ตัว มัวโลกหลง ลงทุกวัน

พอมะม่วงต้น หนึ่งนั้น หวานดังหวัง  
แต่ต้นหนึ่ง ที่ยัง ไร้ผลยล  
ก็หมายมาด จักเสวย อีกสักหน  
กลับพบผองผู้คนย้อยแย่งกัน  
ไม่รู้จัก ความพอดี ตรัสสร้างสรรค์  
มะม่วงพลัน รานราบ ลงกับดิน”

ส่งสุภาพแก้ว : พระมหากษัตริย์นิทานคำกลอน

พระมหากษัตริย์แห่งมิถิลานครทรงมีโครงการในพระราชดำริเพื่อฟื้นฟูมะม่วง ( โดยนัยนี้หมายถึงประเทศไทย ) ถึง ๙ วิธี แต่มหาอำมาตย์ราชมนตรี และประชาชนกลับไม่รับสนองพระบรมราชโองการเลย ( ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไม่ตอบสนอง ไม่มองเห็นความสำคัญและไม่ดำเนินวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ) ทุกคนต่างแต่จะโค่นต้นมะม่วง เพื่อเอาเป็นของตนเองทั้งหมดเอาไปกินเองที่บ้านคนเดียวครั้งเดียว ( ประชาชนยังคงดำเนินชีวิตตามความเคยชิน ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ไม่รู้จักประหยัด ไม่มีความพอเพียง ) หนทางฟื้นต้นมะม่วงกอบกู้มิถิลานครจึงมีดมน แล้วพระมหากษัตริย์จะทรงครองนครให้รุ่งเรืองได้อย่างไร เมื่อประโยชน์ส่วนตนเข้ามาแทนที่ความสามัคคี และความเสียสละ ความโง่เขลาเข้ามาอยู่เหนือความรู้ ความเกียจคร้านเข้ามาทำลายความคิดที่ดีงามและความวิริยะอุตสาหะเสียสิ้น

อย่างไรก็ตามแม้บทพระราชนิพนธ์เรื่อง “พระมหากษัตริย์” หัวใจของเรื่องคือ “ความเพียร” ที่ต้องยึดมั่น แต่ภายใต้ความเพียรของพระมหากษัตริย์นั้นมีความพอเพียงซ่อนอยู่ และคำว่า “พอเพียง” นี้เองเมื่อได้ขยายความแล้วก็ปรากฏหลักการซึ่งเป็นแก่นแท้ของปรัชญา คือ หลักสามห่วงสองเงื่อนไขอย่างชัดเจน มีความหมาย คุณค่าและ

ความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความเพียรที่ผู้อ่านพอเข้าใจอยู่แล้ว เพียงแต่จะมีสักกี่คนเล่าที่มองเห็น เกิดแนวคิด คล้อยตามและนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวางแนวคิดแปลงเนื้อเรื่องบางช่วงของ“พระมหาชนก”ด้วยการแทรก หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไว้อย่างแนบเนียนและกลมกลืน ให้พระมหาชนกซึ่งเป็นตัวละครเอกเป็นผู้ดำเนิน บทบาทตามกรอบที่กำหนดนั้น โดยทรงดำริว่า

“ก่อนอื่นเราจะต้องหาทางขึ้นฟุ้งต้นมะม่วงที่มีผล” ทรงตรัสเรียกหาเสนาบดีไปเชิญอุทิจจพราหมณ์ มหาศาลให้มาพร้อมด้วยศิษย์ คือ จารุเตโชพราหมณ์ และคเชนทสิงห์บัณฑิต สองคนนี้ คนแรกเป็นผู้เชี่ยวชาญการ รื้อถอน คนที่สองเชี่ยวชาญการเพาะปลูก โดยพระมหาชนกได้ทรงแนะวิธีให้ฟุ้งต้นมะม่วงไว้เก้าวิธีเพื่อให้ อุทิจจ พราหมณ์ดำเนินการ

ถึงแม้ว่ากรุงมิถิลานครในกาลครั้งนั้นจะเริ่มเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ในพระจินตนาการของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว แต่ยังคงเป็นเมือง อริยชาติที่พองเปะ ผู้คนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ต้นมะม่วงทั้งต้นถูก โคนล้มทะเลลาย เพราะอำมาตย์ราชมนตรี และประชาชนชาวมิถิลานคร เพียงเพราะต้องการกินผล เทคโนโลยี เครื่องจักรกลการเกษตรถูกใช้ทำลายระบบการเกษตรทั้งหมด ดุจการล้มมะม่วงทั้งต้น พระองค์จึงทรงพระราชทาน เทคโนโลยีแห่งโครงการหลวงฟุ้งฟุ่มมะม่วง ๙ ประการ ดังกล่าวแล้วนั้น คือ : **หนึ่ง** Seed culture| เพาะเมล็ดมะม่วง **สอง** Root Nursing| ถนอมราก **สาม** Cutting Culture| ปักชำ **สี่** Grafting | เสียบยอด, เสียบกิ่ง **ห้า** Bud- Grafting | ต่อตา, ต่อกิ่ง **หก** Branch Splicing| ทาบกิ่ง **เจ็ด** Branch Layering| ตอนกิ่ง **แปด** Tree Smoking| รมควัน และ **เก้า** Cell/Tissue Culture| วิชาอนุสงเคราะห์ หรือ ปลูกเนื้อเยื่อ ดังตัวอย่างในบทร้อยกรอง นี้

พร้อมโปรดให้อุทิจจพราหมณ์นำแนวคิด

ไปพินิจฟุ้งฟุ่มมะม่วงผล

ขยายพันธุ์เผยแพร่แก่ผองชน

เก้าวิธีที่คิดค้นรู้กลไกล

หนึ่ง เพาะเมล็ดมะม่วงดีมีผลมาก

สอง ถนอมรากที่มีอยู่ให้งอกใหม่

สาม ปักชำกิ่งเหมาะเหมาะไม่แก่ไป

สี่ เสียบกิ่งพันธุ์ใหม่ในต้นต่อ

ห้า เอาตามาติดกิ่งของอีกต้น

หก ทาบกิ่งบน กิ่งดีที่แทงข้อ

เจ็ด ตอนกิ่งไว้ให้ออกรากดูมากพอ

แปด รมควันก็ช่วยเร่งผลดลบันดาล

เก้า คือวิธี วิชา อนุสงเคราะห์

โดยเลี้ยงเพาะ เยื่อพันธุ์ดี ที่รสหวาน

เก้า กระบวนควรเลือกใช้ให้เหมาะการ

จักบันดาล ประโยชน์แท้ แก่ชีวี

จอมราชันย์ แสนเปรมปรีดี ยินดียิ่ง

ให้เร่งการ งานทุกสิ่ง อย่างเร็วรี

พราหมณ์ นโยบายในทันที

รีบดำเนิน ตามวิถี เก้ากระบวน

ไม่นานเกิด เกษตร ทฤษฎีใหม่

พืชผลได้ ฟุ้งฟู ในเรือกลสวน

สู่ปรัชญา พอเพียง ไม่เรรวน

ตามกระบวน รอยพระบาท กษัตรา

นับแต่นั้น การเกษตร ก็เรืองรุ่ง

ต่างรัดเร่ง ปรับปรุง แก้ปัญหา

มวลพืชผล ไม่พรวน ทั้งพารา

พัฒนา ถึงทั่ว ทั้งแผ่นดิน

ทั่วเขตแคว้น มิถิลา ในคราวนี้

ต่างเปรมปรีดี มีสุข ทุกข์คลายสิ้น

ยึดปรัชญา ความพอเพียง เลี้ยงชีวิน

ดำเนินกิจ หากิน ตามครรลองฯ

ส่งสุภาแก้ว : พระมหาชนกนิทานคำกลอน

อุทิจจพราหมณ์รับสนองพระราชโองการโดยให้คเชนทสิงห์บัณฑิตกับจารุเตโชพราหมณ์ “ไปดำเนินการ ตามพระราชดำริ” ความเชี่ยวชาญของพราหมณ์ทั้งสองจะเห็นได้ว่าเป็นความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติตามพระราชดำริ หาใช่ความเชี่ยวชาญที่มาพร้อมกับกระบวนความคิดค้นด้วยตนเองแต่อย่างใด

**ความพอเพียง : ต้องรู้จักมัธยัสถ์ ใช้จ่ายอย่างประหยัด และรู้จักหาเพิ่มเติม**

หากจะพิจารณาพระมหาชนกย้อนคืนในตอนที่พระองค์ขอพระราชทานดาเสด็จไปสุวรรณภูมิหรือประเทศไทยก่อนไปกู้บ้านเมืองที่มิถิลานคร เพราะสุวรรณภูมิมีสิ่งอุดมสมบูรณ์จะได้ค้าขายแลกเปลี่ยนเพื่อสะสมความพร้อมในการกู้อาณาจักรมิถิลานคร ดังความตามบทร้อยกรอง ดังนี้

พอขันชาลิบทกถ้วน ธ ทวนคิด  
รวบรวมทรัพย์สิ่งประสงค์ลงเภาตรา  
หวังร่ำรวยเนื่องนับมีทรัพย์บ้าง  
ให้เรื่องรุ่ง ดังกรุงเก่า ที่เฝ้าวันวาน

ปลงพระทัย เป็นวามนิช ดังปรารถนา  
ล่องนาวา ค้าขายของ ตามต้องการ  
จักกลับคืน สืบสร้าง อัครสถาน  
แทนคุณท่าน พระปิตุรงค์องค์มารดร

ส่งสุภาพแก้ว : พระมหาชนกนิทานคำกลอน

จะเห็นว่าพระมหาชนกตั้งแต่ทรงพระเยาว์อยู่นั้น มีความขยันและมีมานะอดทนไม่คร้านต่อการทำงาน การทำมาหากิน การค้าขายเพื่อจะได้ทรัพย์มาบูรณาการ และให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและใช้กอบกู้บ้านเมืองในภายหลัง

**ความพอเพียง : ต้องมีความรู้และคุณธรรม**

การศึกษาครั้งนี้ทำให้พบว่า พระมหาชนกให้คุณค่าด้านความรู้และคุณธรรมว่าเป็นปัจจัยให้การทำงานมาหากินได้ผลดี ทำให้ชีวิตมีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในอีกสองเงื่อนไข ที่ยังไม่ได้กล่าวถึง ได้แก่ เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม เงื่อนไขด้านความรู้ คือ การมีความรอบรู้เกี่ยวกับ วิชาการด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านอีกทั้งมีความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนด้วยความระมัดระวังในขั้นตอนปฏิบัติตามเงื่อนไขที่สอง คือ การมีคุณธรรม ต้องมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียรและรู้จักใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

เมื่อเป้าหมายที่ตั้งไว้กลายเป็นผลลัพท์พระมหาชนกจึงดำริวิธีใหม่เพิ่มกลยุทธ์พุ่งเป้าไปที่กลุ่มเกษตรกร จากนั้นได้มีการแต่งเนื้อเรื่องขึ้นใหม่แทรกลงในโครงเรื่องเดิมอีกครั้งหนึ่งคือตอนที่พระมหาชนกเสด็จประพาสราชอุทยาน ขณะนั้นทรงทอดพระเนตรเห็นต้นมะม่วงที่มีผลดกงามถูกโค่นล้ม ส่วนอีกต้นซึ่งไม่มีผลยังตั้งตรงอยู่ พระองค์ทรงทราบในทันทีว่าเป็นการกระทำโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของราษฎร นอกจากขาด ความพอดี มีเหตุผล และภูมิคุ้มกันแล้ว ยังขาด ความรู้และคุณธรรมอีกด้วย หลังจากเสด็จกลับจากการประพาสในวันนั้น ทรงดำริว่า “แม้ราชสมบัตินี้ก็เช่นกับต้นไม้มีผล บรรพชาเช่นกับต้นไม้หาผลมิได้ ภัยย่อมมีแก่ผู้มีความกังวล ย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีความกังวล ก็เราจักไม่เป็นเหมือนต้นไม้มีผล จักเป็นเหมือนต้นไม้หาผลมิได้” แต่แทนที่พระองค์จะมีพระทัยโน้มเอียงไปทางปลีกวิเวกและตัดสินใจสละชีวิตทางโลกออกผนวช กลับทรงตรึกตรองไว้แต่หาได้ทรงปฏิบัติเช่นนั้นไม่ พระองค์ทรงห่วงใยราษฎร ว่ากำลังตกอยู่ในห้วงของโมหะจริตและภาวะความเขลาไร้ซึ่งปัญญา จึงทรงมีดำริหาทางให้ประชาชนพบแสงสว่าง มีความรู้และคุณธรรมซึ่งจะช่วยขจัดความไม่รู้นั้นโดยก่อตั้ง “ปูทะเลย์มหาวิทยาลัย” ขึ้น ไว้เพื่อเป็นแหล่งการศึกษาของชาวเมืองในวันข้างหน้า เพราะการศึกษาย่อมเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทั้งปวง และสามารถเพิ่มพูนปัญญาแก่ชาวเมืองได้ในไม่ช้า ดังตัวอย่าง ความตอนหนึ่งในบทร้อยกรอง ที่ว่า

คงเหลือเพียงมะม่วงที่ไร้ผล  
เมื่อไร้ผลก็ไร้คนมายลยิน  
จึงดำริการกลที่แยบ  
ให้พลกลตบธรรมนำปัญญา  
ปูทะเลย์ มหาวิทยาลัย ให้ก่อตั้ง

ตระหนักรู้แห่งตนแม้กิ่งใบให้ถวิล  
ยังงามอยู่คู่ธานีตรไมโรยรา  
เป็นต้นแบบแนวแน่แก้ปัญหา  
ลดอัตราลาภะโมหภูมิ  
เติมพลัง ปัญญาคน จนชื่นชุ่ม

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”  
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สร้างบัณฑิตผลิตผู้รู้สู่สุวรรณภูมิ

ชนทุกกลุ่มได้เสพสุขปราศทุกข์ทน

ส่งสุภาพแก้ว : พระมหาชนกนิทานคำกลอน

พระองค์ทรงได้ความสังเวชว่า"พวกศัตรูย่อมประสงค์จะฆ่าเราผู้มีสมบัติเหมือนกับต้นไม้ที่มีผลฉะนั้น  
อุปมาดังเสือเหลือง ย่อมถูกคนฆ่าเพราะหนัง ช้างพลายย่อมถูกคนฆ่าเพราะงา คนมีทรัพย์ย่อมถูกคนฆ่าเพราะทรัพย์  
ฉันใด คนไม่มีเหย้าเรือนและไม่เกี่ยวข้องด้วยกิเลสตัณหาย่อมไม่มีใครฆ่า เหมือนกับต้นมะม่วงที่ไม่มีผล ฉะนั้น"

สมดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลิขิตไว้ในพระราชปรารภว่า "สิ่งใดดี มีคุณภาพ จะเป็น  
เป้าหมายของการยึดแย้ง และจะเป็นอันตราย ในท่ามกลางผู้ที่ขาดปัญญา"

อนึ่งเราต้องศึกษาหาความรู้และใช้ความรู้ความสามารถรวมทั้งสติปัญญาประกอบสัมมาอาชีพเมื่อมี  
ความรู้แล้วก็ใช้หากินได้ชั่วชีวิต ที่สำคัญต้องรู้ว่าตนมีทักษะความสามารถด้านไหน แล้วก็ลงมือทำให้สมกับสถานะและ  
บทบาทนั้น ถ้าหากยังทำได้ไม่สมกับที่ “เป็น” ก็ต้องเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้เต็มศักยภาพ นี่คือการ “รู้เรา”  
นั่นเอง ดังบทร้อยกรองตอนที่พระมหาชนกตั้งหน้าว่ายน้าเพราะเหตุที่พระองค์ประมาณกำลังของพระองค์เองว่าจะ  
ทำได้หรือไม่มากนักน้อยเพียงใดและมีการเตรียมการต่างๆไว้ด้วยไหวพริบปฏิภาณอันฉับไว ดังตัวอย่างบทร้อยกรอง  
ความว่า

แต่ชะตามหาชนก ไม่ตกต่ำ เพราะมีธรรมในจิตอธิฐาน  
มีสติไม่ย่อท้อต่อเหตุการณ์ เกิดปฏิภาณเพียรกล้าพยายาม  
หันสู่ทิศมีถิลามุ่งหน้าต่อ พล่งก่อ ทะเลลึก ไม่นึกขาม  
เห็นแต่น้ำกับฟ้าสีเขียวคราม ยังพยายามแหวกว่ายให้ถึงแดน

(ส่งสุภาพแก้ว : พระมหาชนกนิทานคำกลอน)

อีกนัยหนึ่ง หมายถึง “ คนผู้ไม่ประมาท ควรเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อรับกับทุกสถานการณ์ที่ไม่คาดฝัน”  
นอกจากนี้ ยังต้องมีความรู้ใน “สิ่ง” ที่เราต้องเกี่ยวข้องให้ชัดเจน รู้ให้ชัด ให้จริง ให้รอบด้าน ทุกแง่มุม เพื่อช่วยให้มี  
ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งนั้นถูกต้อง ฉะนั้นทั้งก่อนลงมือทำ ขณะทำ และหลังทำ ต้องเปิดพื้นที่ให้เหตุผลและคุณธรรมเข้า  
ตรวจสอบทุกระยะ

คุณธรรมที่พบในพระมหาชนก : กล่าวได้ว่าคุณธรรมที่พบในพระมหาชนกนั้นมีอยู่ทุกช่วงตอนตลอดเรื่องตั้งแต่  
ต้นจนจบ แต่ ในที่นี้ขอกล่าวถึงเฉพาะตัวอย่างที่ สำคัญ ๆ ดังนี้

ธรรมะข้อแรก ด้านความซื่อสัตย์ ก็คือการตั้งสัตยาธิฐานของพระโพลชนกที่ว่า "ถ้าข้าพเจ้าคิดไม่ซื่อกับ  
พระเชษฐาจริง ขอให้เครื่องจองจำจงดตรึงมือและเท้าของข้าพเจ้าไว้ แต่ถ้าข้าพเจ้ามิได้มีจิตคิดทรยศ ขอให้เครื่อง  
จองจำจงดหลุดจากมือและเท้าของข้าพเจ้า ดังตัวอย่างในบทร้อยกรอง ที่ว่า

โพลชนกถูกจำจองต้องตรึงติด จึงตั้งจิต สัตยาธิฐาน  
แม้ไม่ผิดให้หลุดพ้นพันธนาการ บัดเดี๋ยวนั้น ตรวนสลาย ในทันที

“การตั้งสัตยาธิฐานของผู้มีศีลมีธรรม ย่อมสำเร็จสมประสงค์เป็นแน่แท้”

ธรรมะข้อที่สอง ตนแลเป็นที่พึ่งของตน เมื่อเมื่อเรือใกล้จะแตกกลางทะเล หมู่ชนกลัวมรณภัย ร้องให้  
คร่ำครวญ กราบไหว้เทวดาทั้งหลาย แต่พระมหาชนกไม่ทรงกันแสงคร่ำครวญ และไม่ไหว้เทวดาทั้งหลาย แต่ทรง  
คลุกน้ำตาลกับเนย เสวยจนเต็มท้อง แล้วชุบน้ำเนื้อเกลี้ยงสองผืนด้วยน้ำมันจนชุ่ม ทรงนุ่งผ้าให้มัน แล้วขึ้นไปบน  
เสากระโดงเรือกระโดดลงมา เพื่อให้พ้นจากบริเวณที่เรือแตก

ข้อคิดจากตรงนี้ก็ คือ การที่พระมหาชนกไม่มัวแต่กราบไหว้เทวดาเหมือนคนอื่น เพราะถ้ามัวแต่กราบไหว้อ้อนวอนเทวดา ก็คงจะต้องตายอยู่กลางทะเลเป็นแน่แท้ แต่พระองค์ทรงใช้หลักการพึ่งตนเอง ดังพุทธพจน์ที่ว่า “อตฺถิโตนโนนาถ” “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน บุคคลอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งให้เราได้ตลอดไป ”

ธรรมะข้อที่สาม การทำความเพียร ณ ท่ามกลางมหาสมุทร จึงทรงมนสิการ(รำพึง)ในใจว่า “ขึ้นชื่อว่า ความเพียร ควรทำแน่แท้ ถ้าเราไม่พยายามว่ายน้ำกลางทะเลจนถึงวันที่ ๗ เราคงตายไปกลางทะเลแล้ว

ธรรมะข้อที่สี่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง “พระมหาชนก” ด้วยความประณีต และเผยแพร่อย่างกว้างขวาง ให้เป็นเครื่องเตือนใจ และนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของสาธุทั้งหลาย ซึ่งในที่นี้ หมายถึงความเพียรอันบริสุทธิ์

ความเพียรอันบริสุทธิ์ หมายถึง ต้องพยายามอย่างถึงที่สุด เพื่อที่จะก้าวผ่านวิกฤต ดังเช่นในตอนที่เรา อับปางนั้นพระมหาชนกได้พยายามว่ายน้ำให้ถึงฝั่งโดยที่ไม่รู้ระยะและทิศทางของฝั่ง จนกระทั่งมีนางมณีเมขลามา ช่วยไว้

## สรุป

เมื่อย้อนมองเรื่องราวในพระมหาชนกโดยเปรียบเทียบกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้วผู้เขียนคิดว่าน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำคนไทยทุกคนไปสู่ความสุขและมีคุณภาพ ชีวิตที่ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากได้ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญา สามห่วง คือความพอดีรู้ประหยัดอดออม ความมี เหตุมีผลในการใช้จ่าย รู้จักการหารายได้เพิ่ม ขยันอดทน มีภูมิคุ้มกันคือมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง อยู่ในสังคมที่ดีมี ครอบครัวอบอุ่น มีความรักสามัคคี และอีกสองเงื่อนไข คือ การมีความรอบรู้ในสรรพวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่าง รอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และใช้ความ ระมัดระวังในขั้นตอนปฏิบัติตามเงื่อนไขทั้งสอง คือ การมีคุณธรรมและต้องตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียรและรู้จักใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตด้วย

จึงกล่าวได้ว่า เรื่องราวในพระมหาชนกสามารถลักลั่นเข้ากับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้แนบเนียน อย่างไร้รอยต่อ เพราะโดยเนื้อแท้แล้ว เศรษฐกิจพอเพียงก็คือวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน ซึ่งมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ดังพระราชดำรัสว่า “...พูดถึงเศรษฐกิจพอเพียง ใ้เนี่ยเราไม่ได้ซื้อจากต่างประเทศ แต่ว่าเป็นของพื้นเมือง แล้วก็ ไม่ได้ อาจจะมีอ้างว่า เป็นความคิดของพระเจ้าอยู่หัว ไม่ใช่ ทำมานานแล้ว ทั้งราชการ ทั้งพลเรือน ทั้งทหาร ทั้งตำรวจ ได้ใช้เศรษฐกิจพอเพียงมานานแล้ว” (พระราชดำรัสในวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๕ เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระ ชนมพรรษา)

การที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและปรัชญาชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ไว้ไว้แก่คนไทย มี หลักการและเป้าหมายสอดคล้องกัน ยึดหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นฐานคิดเหมือนกัน จึงคิดว่าจะเป็นการง่าย สำหรับคนไทย ในอันที่จะหันไปทำความเข้าใจและเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ถึงแก่น เพื่อการนำไปปรับ ประยุกต์ใช้ต่อไป

|                                                     |                                   |
|-----------------------------------------------------|-----------------------------------|
| อันมหาชนที่ปักเกล้าทรงเล่าไซ                        | คือหนึ่งในดำริเลิศประเสริฐแสน     |
| เพื่อประชาเป็นสุขทุกตัวแดน                          | ได้ซึ่งแก่น ในเนื้อทองของนิทาน    |
| ว่าความเพียรหากเพียรปฏิบัติ จึงเกิดคุณสารพัด มหาศาล |                                   |
| ทั้งแก่นตนแก่ชาติ ราชการ                            | ดลบันดาลเกียรติยศปรากฏไกล         |
| อีกความกล้าทั้งคิดทำให้สำเร็จ                       | ไม่ปฏิเสธสรรพการ งานน้อยใหญ่      |
| กล้าเผชิญอุปสรรคที่มากมาย                           | กล้าต่อสู้ เพื่อจุดหมายอันชอบธรรม |
| ทั้งอดทนอดออม อดทนใช้                               | ทรัพย์สินของน้อยใหญ่ทรงเน้นย้ำ    |
| รู้ประหยัดถ่วงถ่วงดีงาม                             | มีเหตุผลเหมาะตามแต่บุคคล          |
| คือปรัชญาในเอกองค์มหाराช                            | นำเศรษฐกิจของชาติพิลาศล้น         |

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”  
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

|                                             |                                 |
|---------------------------------------------|---------------------------------|
| ความพอเพียงทำให้รู้ใช้เลี้ยงชีพชน           | พาผ่านพ้นวิกฤตร้อนให้ผ่องเย็น   |
| ตั้งเรื่องพระมหากษัตริย์กษัตริย์            | เป็นตัวอย่างเตือนสติชี้ให้เห็น  |
| ถึงแนวคิดข้อธรรมอันจำเป็น                   | ล้วนส่งเสริม เพิ่มเน้นทำความดี  |
| ขอคนไทยช่วยชูค้ำหาชนก                       | เป็นมรดกคู่ไทยไว้ศักดิ์ศรี      |
| ดัง “ชุมทอง” อันล้ำค่ากว่าชีวี              | ใช้ให้เกิดประโยชน์มีนับเนาว์นาน |
| (ส่งสุข ภาแก้ว : พระมหากษัตริย์นิทานคำกลอน) |                                 |

#### บรรณานุกรม

เกษม วัฒนชัย. การเรียนรู้ที่แท้และพอเพียง. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๕๙.  
คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. นานาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๙.  
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, ๒๕๕๒.  
พระเทพเวที. (ประยุทธ์ ปยุตโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ Buddhist Economics. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๗.  
พระธรรมโมชาจารย์ (พิน ชุตินธโร). (ผู้แปล). พระคัมภีร์ชาดกแปลเรื่อง มหาลม สวรรณสามมโหสถ วิสูตร. กรุงเทพฯ: จรัสศิลป์การพิมพ์, ๒๕๑๑.  
พระธรรมปิฎก ประเวศ วะสี และเอกวิทย์ ณ ถลาง. วัฒนธรรมเสนา ๓ วัดญาณเวศกวัน. กรุงเทพฯ: ภัคธรศ, ๒๕๕๔.  
ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องพระมหากษัตริย์. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, ๒๕๕๒.  
ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส เกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๕๙ .  
ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์, ๒๕๕๒.  
ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๕๖.  
รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน. ความเป็นมาพระมหากษัตริย์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้อยทอง, ๒๕๓๙.  
สมนึก ชัชวาลย์ และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่อง ความเข้าใจ ความพึงพอใจและการปรับตัวของประชาชนในเขตภาคเหนือตอนบนต่อนโยบายเศรษฐกิจพอเพียง. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.  
สันติ จิตระจินดา. ทำไมต้องเรียนรู้จากพระมหากษัตริย์. สถาบันศิลปวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา (มายุ): กรุงเทพฯ, ๒๕๕๒. (อัดสำเนา)  
สืบทอด ธรรมชาติ. วรรณคดีชาดก. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๒.  
สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. พระมหากษัตริย์ไทยปัจจุบันสมัย, ภาษาและวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๒.  
อภิชัย พันธเสน. สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: กองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๙.  
อนันท์ ปันยารชุน. แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหากษัตริย์. กรุงเทพฯ : “พระมหากษัตริย์”/“TheStoryofMahajanaka”[ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา www.thai poet.net/index.php?lay=show&ac=article&id=538791096& Ntype. [สืบค้นเมื่อ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐]

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”  
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

---

พระมหาชนก:วิกิพีเดีย. บทความธรรมะ Dhamma Articles > ทศชาติชาดก > พระมหาชนก[ระบบออนไลน์].  
แหล่งที่มา <https://th.wikipedia.org/wiki/> . [สืบค้นเมื่อ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐]